

Formy ochrony przyrody

Rozmieszczone na obszarze Parku rezerwaty przyrody obejmują fragmenty najlepiej zachowanych lasów regla dolnego i górnego, będących świadectwem różnorodności i bogactwa zbiorowisk leśnych. Najcenniejsze obszary leśne objęte są ochroną w postaci 10 rezerwatów przyrody: „Lipowska”, „Oszast”, „Pilsko”, „Pod Rysianką”, „Śrubita”, „Gawroniec”, „Romanka”, „Muńcuł”, „Butorza” i „Dziobaki”. Spośród licznych pomników przyrody warto wymienić m.in. Jaskinię Wickową, Jaskinię przed Rozdrożem, wodospad w Sopotni Wielkiej, stanowisko storczyków w Złatnej Hucie oraz pojedyncze drzewa lub grupy drzew. Ponadto utworzono użytki ekologiczne: „Hala Cebulowa”, „Hala Miziowa”, „Hala Kamieniańska”, „Stawek w Złatnej” i „Stówek na Kosarach pod Hyśkowcem”. Obszar Parku objęto również ochroną w ramach europejskiej sieci Natura 2000 (PLH240006 i PLB240002).

Wybrane szlaki turystyczne:

- Glinka – Krawców Wierch – Złatna
- Ujsoty – Muńcuł – Hala Rycerzowa
- Węgierska Góra – Abrahamów – Hala Rysianka
- Przeł. Glinne – Hala Miziowa – Pilsko – Przeł. Glinne
- Sól – Rycerka Dolna – Bendoszka Wielka – Przegibek
- Żabnica – Hala Rysianka – Hala Boracza – Milówka
- Zwardoń – Wielka Racza – Rycerzowa – Rycerka Dolna
- Węgierska Góra – Prusów – Hala Boracza – Rajcza
- Rajcza – Redykálny Wierch – Hala Rysianka – Romanka

Walory kulturowe

Dziedzictwo kultury ludowej górali żywieckich cechuje bogactwo elementów, zarówno w sensie materialnym, jak i duchowym. Wraz z napływem ludności wołoskiej w XV w. rozwinęło się pasterstwo owiec, bydła, praca w lesie, flisactwo pozyskiwanego drewna, które spławiano aż do Krakowa. Sposób gospodarowania, metody zaspokajania podstawowych potrzeb biologicznych ludzi, wyznaczały ramy, przestrzeń i miejsce, jakie zajmowała kultura ludowa. Czynnikiem determinującym rozwój kultury ludowej były następujące po sobie pory roku, kalendarz prac polowych, układ świąt kościelnych. Trwałym elementem kultury górali żywieckich są sposoby wznoszenia domostw, budowania pasterskich szałasów, sposób ubierania się, pieśni, muzyka, tańce, gwara, wierzenia, interpretacja otaczającego ich świata, przyrody, wreszcie kwestie dotyczące życia pozagrobowego.

Biuro ZPKWŚ w Będzinie

ul. I. Krasickiego 25, 42-500 Będzin
tel.: 32 267 44 82, fax: 32 267 04 22
e-mail: biurozpk@zpk.com.pl

Oddział Biura ZPKWŚ w Żywcu

ul. Łączki 44 a, 34-300 Żywiec
tel.: 33 861 78 25, fax: 33 861 61 77
e-mail: zpkzywiec@zpk.com.pl
foto: Piotr Dziki
tekst: ZPKWŚ

Dofinansowano ze środków
Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Katowicach

„Treści zawarte w publikacji nie stanowią
oficjalnego stanowiska organów Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Katowicach”

 Śląskie.

ŻYWIECKI PARK KRAJOBRAZOWY

Żywiecki Park Krajobrazowy utworzony został na mocy Uchwały Nr XII/79/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bielsku-Białej z dnia 13 marca 1986 roku. To najstarszy park krajobrazowy na terenie polskich Karpat.

Powierzchnia Parku wynosi 358,70 km². Cały obszar Parku jest otoczony strefą ochronną o powierzchni 217,90 km².

Polożenie

Żywiecki Park Krajobrazowy położony jest w południowej części województwa śląskiego. Pasma górskie na obszarze Parku tworzą trzy rozległe grupy górskie: tzw. „Worek Raczański” z kulminacją na Wielkiej Raczy (1236 m n.p.m.), grupa górską Lipowskiej i Romanki z najwyższym szczytem Romanek (1366 m n.p.m.) oraz cechujący się promienistym układem grzbietów rozróg Pilska (1557 m n.p.m.).

Budowa geologiczna i rzeźba terenu

W okresie kredy i paleogenu powstały skały tworzące podłoże ww. obszaru. W końcowym okresie paleogenu zostały one sfałdowane, wypiętrzone i nasunięte na siebie, tworząc tzw. płaszczowiny. 80% terenu, w tym pasmo Wielkiej Raczy i grupę Pilska, obejmuje płaszczowina magurska. Dominujące tutaj piaskowce magurskie (skały) w odcieniu szarym, tworzą flisz karpacki i są odporne na wietrzenie. Mają zbitą konsystencję oraz budowę średnią lub gruboziarnistą. Pozostałe 20% obszaru Żywieckiego Parku Krajobrazowego tworzą utwory płaszczowiny śląskiej i podśląskiej.

Wody

Obszar Parku pokryty jest gęstą siecią potoków, natomiast dwie główne rzeki odprowadzające wodę z obszaru Parku to Soła i Koszarawa. W środkowych i dolnych biegach potoków występują liczne progi wodospadowe o wysokości przekraczającej 2 m, z których najwyższy (10 m) znajduje się na potoku Sopotnia Wielka. Najbardziej znane źródła na obszarze Parku to siarkowodorowe i siarczkowe wody w Złatnej, a także silnie zmineralizowane wody solankowe w Soli. Istotne są również młaki oraz torfowiska, zwłaszcza kompleks w rejonie Hali Cebulowej i Miziowej.

Szata roślinna

Zróżnicowanie wysokościowe terenu Parku powoduje, iż leży on w zasięgu czterech pięter roślinnych. Do wysokości ok. 600 m n.p.m. sięga piętro pogórza, niemal całkowicie zajęte pod uprawy rolne i zabudowę gospodarczą. Piętro regla dolnego (600–1150 m n.p.m.) zajmowała niegdyś prawie całkowicie buczyna karpacka, z dużym udziałem jodły oraz domieszką świerka i jawora. Obecnie ww. gatunki stanowią zazwyczaj tylko domieszkę w drzewostanach świerkowych. Najbardziej naturalny charakter ma piętro górnoreglowe (1150–1400 m n.p.m.) porośnięte przez zachodniokarpacką świerczynę górnoreglową. Drzewa mają tu często wiek 200–300 lat. Jedyne szczyt na terenie Żywieckiego Parku Krajobrazowego z piętrzem kosodrzewiny (subalpejskim) to Pilsko

(1557 m n.p.m.). Na terenie Parku zostało stwierdzonych ponad 1000 gatunków roślin naczyniowych. Znaczna część gatunków wysokogórskich koncentruje się w piętrze kosodrzewiny, ale bardzo interesujące skupienia flory występują w rejonie źródlisk, wycieków i wysięków oraz wzdłuż płynących strużek wody, młak i torfowisk, również w obrębie regla górnego. Pilsko to trzeci, po Tatrach i Babiej Górze, obszar wysokogórskiej flory w Karpatach.

Świat zwierząt

Fauna Parku reprezentowana jest przez około 40 gatunków ssaków, ponad 100 gatunków ptaków lęgowych, 5 gatunków gadów, 12 gatunków płazów, 23 gatunki ryb oraz 1 gatunek minoga. Rozległe kompleksy leśne tzw. „Worek Raczański”, masywu Pilska, Romanki czy Rysianki i Lipowskiej są ostoją dużych ssaków drapieżnych, reprezentowanych przez niedźwiedzie, wilki, rysie oraz borsuki. Licznie występują tu ssaki kopytne: dziki, jelenie i sarny. Na obszarze Parku występuje wiele rzadkich i ginących ptaków, między innymi kuraki leśne (głuszec i jarząbek), drapieżniki dzienne (jastrząb, kobuz, krogulec, myszołów, pustułka) i sowy (puszczyk, pójdzka, płomykówka i puchacz). Gady reprezentowane są przez jaszczurkę zwinkę i żyworódkę, padalca oraz 2 gatunki węży: zaskrońca i jadowitą żmiję zygzakowatą. Obok gadów najlepiej poznaną grupę kręgowców stanowią płazy: traszka – górską, grzebieniastą, zwyczajną oraz (będąca endemitem karpackim) karpacka, ropucha szara i zielona, żaba zielona i brunatna, rzekotka drzewna, kumak górski i salamandra plamista.

Formy ochrony przyrody

Fragmenty Parku o charakterze naturalnym lub nieznacznie przekształconym przez człowieka, zostały objęte ochroną w formie 10 rezerwatów: Bukowa Kępa, Góra Chełm, Góra Zborów, Kaliszak, Ostreżnik, Parkowe, Ruskie Góry, Smoleń, Sokole Góry, Zielona Góra. Cenne okazy drzew, źródła, ostańce wapienne objęto ochroną pomnikową. Ponadto utworzono obszary NATURA 2000, 2 użytki ekologiczne: Góry Towarne i Golizna w Mstowie oraz stanowisko dokumentacyjne: Jaskinia Wiercica

Walory kulturowe

Park Krajobrazowy Orlich Gniazd wzięł nazwę od ruin średniowiecznych zamków, które zostały wybudowane wysoko na stromych i trudno dostępnych wapiennych ostańcach. Celem takiego umiejscowienia zamków było uniemożliwienie dostania się intruzom do jego wnętrza. Ptaki drapieżne, jakimi są orły, w ten sam sposób starają się konstruować swoje „domy” – stąd odniesienie w nazwie. Bardzo interesującym elementem krajobrazu są również obiekty sakralne: warowny klasztor Kanoników Regularnych w Wancerzewie koło Mstowa, Klasztor oo. Paulinów na Jasnej Górze, zespół klasztorny oo. Paulinów w Leśniowie, drewniany kościół w Zrębicach. Wśród pałaców wyróżniają się: Pałac Padniewskich w Pilicy i Pałac Raczyńskich w Złotym Potoku.

Biuro ZPKWŚ w Będzinie

ul. I. Krasickiego 25, 42-500 Będzin
tel.: 32 267 44 82, fax: 32 267 04 22
e-mail: biurozpk@zpk.com.pl

Oddział Biura ZPKWŚ w Smoleniu

42-436 Pilica
tel./fax: 32 673 60 79
e-mail: zpksmolen@zpk.com.pl
foto: Paweł Kokoszka
tekst: ZPKWŚ

Dolnośląskie i Śląskie
Województwa i Gospodarki Wodnej w Katowicach

„Treści zawarte w publikacji nie stanowią oficjalnego stanowiska organów Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach”

Śląskie.

PARK KRAJOBRAZOWY ORLICH GNIAZD

Park Krajobrazowy „Orlich Gniazd” powstał z połączenia dwóch parków, które zostały utworzone w byłych województwach: katowickim (Uchwała Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach Nr III/11/80 z dn. 20.06.1980 r.) oraz częstochowskim (Uchwała Wojewódzkiej Rady Narodowej w Częstochowie Nr XVI/70/82 z dn. 17.06.1982 r.). Jego obszar obejmuje znaczną część Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, z charakterystycznymi średniowiecznymi ruinami zamków. Powierzchnia Parku wynosi 475,201 km², a wokół niego utworzono otulinę – 418,494 km² oraz obszar chronionego krajobrazu – 195,305 km².

Polożenie

Park Krajobrazowy Orlich Gniazd położony jest w północno-wschodniej części województwa śląskiego. Jego granice rozciągają się od przełomu rzeki Warty koło Mstowa do doliny Białej Przemszy. Zachodni kraniec Parku stanowi tzw. kuesta jurajska – próg strukturalny. Od wschodu mniej wyraźnie widoczna jest granica z Nieką Nidziańską.

Budowa geologiczna i rzeźba terenu

Park zbudowany jest głównie ze skał mezozoicznych. Zasadnicza część utworów pochodzi z dna morza, które istniało na tym terenie w okresie jurajskim, czyli ok. 180 milionów lat temu. Początek skałom wapiennym dały szczątki organizmów zbudowane głównie z węglanu wapnia, które osadzały się na dnie zbiornika. W trzeciorzędzie ciepły i wilgotny klimat sprzyjał zjawiskom krasowym. W czwartorzędzie w obniżeniach pomiędzy wapiennymi wzgórzami, wody wypływające spod topniejącego lądolodu skandynawskiego naniosły olbrzymie ilości piasków, na których wykształciły się gleby bielcowe porośnięte przez bór sosnowy. Najbardziej charakterystycznym elementem krajobrazu Parku są pasma skalne, urozmaicone licznymi ostańcami wapiennymi. Wyróżnia się

3 główne pasma skalne: Smoleńsko – Niegowonickie, Zborowsko – Ogrodzienickie i Mirowsko – Olsztyńskie. Ostańce skalne zbudowane są z najbardziej odpornej na niszczenie odmiany wapieni – wapieni skalistych. Przyjmują one przeróżne formy, takie jak: iglice, ambony, baszty, mury, stopnie, czy bramy. Najwyższym wzniesieniem Parku jest znajdująca się w Podzamczu Góra Janowskiego, zwana również Górą Zamkową, a jej wysokość to 515 m n.p.m. Obszar Parku jest bogaty w różnego rodzaju formy krasu podziemnego i powierzchniowego. Występujące tutaj jaskinie oraz schroniska skalne to jedno z najbardziej interesujących i najpiękniejszych obiektów. Ilość jaskiń szacowana jest na około 500. Największymi ich skupiskiem jest obszar Olsztyna i Rezerwatu Sokole Góry, z najgłębszą na obszarze całej wyżyny Jaskinią Studnisko o głębokości 75 m. Za najdłuższą uznawana jest Jaskinia Wierna, której system korytarzy wynosi łącznie ponad 1 km. Namuliska wypełniające jaskinie zawierają liczne szczątki zwierząt oraz ślady bytności ludzi pierwotnych, stanowiąc ważne stanowiska archeologiczne. Obszar Parku cechuje deficyt wód powierzchniowych. Istnienie wapieni oraz rozwinięte formy krasowe powodują wnikanie wód w podłoże i jej podziemne krążenie. Ważnym elementem hydrograficznym Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej są źródła krasowe – wywierzyska. Do najbardziej znanych zalicza się: źródła Zygmunta i Elżbiety w Złotym Potoku, źródła Warty w Kromoławie, źródła Czarnej Przemszy w Bzowie, źródła Centurii w Hutkach Kankach, źródła Pilicy w Pilicy.

Szata roślinna

Teren Parku cechuje się dużą różnorodnością zbiorowisk roślinnych. Znaczną część powierzchni pokrywają lasy, z przewagą borów sosnowych. Można spotkać również lasy bukowe, często porastające najwyższe wzniesienia. Jednakże najcenniejsze są zbiorowiska nieleśne: murawy kserotermiczne oraz naskalne. Są to biocenozy występujące na siedliskach suchych, bogatych w węglan wapnia, na dobrze nasłonecznionych południowych stokach. Charakterystycznymi roślinami są: rojownik pospolity, rozchodnik ostry, dziewięciśli bezłodygowy oraz endemit – przytulia krakowska. Ważnym endemitem jest również warzucha polska, występująca w źródłisku rzeki Centuria.

Świat zwierząt

Duża liczba jaskiń determinuje występowanie 20 gatunków nietoperzy, w tym rzadkich jak: podkowiec duży, nocek Bechsteina, nocek orzęsiony. Duże kolonie nietoperzy znajdują się w jaskiniach rezerwatu Sokole Góry. Poza nietoperzami w jaskiniach możemy spotkać trogllobionty, czyli gatunki występujące jedynie w środowisku jaskiniowym: chrząszcze, muchówki oraz pajęczaki. Pospolite są tu takie gatunki jak: sarna, dzik, lis, zając i bóbr. Faunę ptaków reprezentują: jerzyk, pliszka, pustułka, białorzytka, dzięcioł zielony, kowalik, dudek. Spośród drapieżników można spotkać m.in. jastrzębia, krogulca, myszołowa zwyczajnego, płomykówkę. Na terenie Parku płazy są reprezentowane przez rodziny żabowatych, ropuszkowatych oraz salamandrowatych.

Formy ochrony

koostna. Najcenniejszym obszarem w okolicy śląskiej części Parku jest rezerwat przyrody Szachownica – rezerwat geologiczny, który chroni wapienne wzgórze Krzemiennej Góry porośnięte żyzną buczyną niżową wraz z systemem korytarzy proglaclajnej jaskini. Jaskinia stanowi drugie w Polsce, co do wielkości, miejsce zimowania nietoperzy. We wnętrzu jaskini, ukryte w ścianach znajdują się skamieniałe zwierzęta z okresu jury: amonity, belemnity, gąbki oraz struktury stromatolitowe. Rezerwat Szachownica został w 2008 roku objęty dodatkowo ochroną na mocy dyrektywy siedliskowej Europejskiej Sieci Ekologicznej jako obszar Natura 2000 pod nazwą Szachownica PLH240004.

Walory kulturowe

Ciekawa architektura sakralna to kościółki typu wieluńskiego, pochodzące z pierwszej połowy XVI w. Charakteryzuje je, niespotykany na innych terenach naszego kraju, wystrój i architektura. Na uwagę zasługuje również kościół w Parzymiechach, zbudowany w XIV w. później przebudowywany w stylu neogotyckim. Na terenie otuliny Parku występują stanowiska archeologiczne – w rejonie Giętkowizny, Grabarzy oraz Parzymiechów, a szczególnie w dolinie rzeki Warty.

Biuro ZPKWŚ w Będzinie

ul. I. Krasickiego 25, 42-500 Będzin
tel.: 32 267 44 82, fax: 32 267 04 22
e-mail: biurozpk@zpk.com.pl

Oddział Biura ZPKWŚ w Kalinie

ul. Lompy 6, 42-284 Herby
tel./fax: 34 357 49 02
e-mail: zpkkalina@zpk.com.pl
foto: Krystyna Bartocha, Marcin Krus
tekst: ZPKWŚ

Dofinansowano ze środków
Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Katowicach

„Treści zawarte w publikacji nie stanowią
oficjalnego stanowiska, opinii Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Katowicach”

 Śląskie.

ZAŁĘCZAŃSKI PARK KRAJOBRAZOWY

Załęczański Park Krajobrazowy utworzono 5 stycznia 1978 r. na mocy Uchwały Nr XIII/50/78 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Sieradzu. Wokół Parku utworzono strefę ochronną zwaną otuliną.

Polożenie

Załęczański Park Krajobrazowy położony jest w granicach trzech województw: opolskiego, łódzkiego i śląskiego, większość Parku znajduje się w województwie łódzkim. Na terenie województwa śląskiego, a jednocześnie w obrębie działania Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Śląskiego, leży część południowa Parku o powierzchni 8,66 km² i część otuliny (27,46 km²).

Budowa geologiczna i rzeźba terenu

Obszar Parku objęto ochroną w celu zachowania krajobrazu jurajskich wapiennych ostańców, z doliną rzeki Warty oraz bogactwem roślin i zwierząt. W krajobrazie dominują wzgórza wapienne polodowcowe, głązy narzutowe – pozostałości po lądolodzie oraz charakterystyczny przełom rzeki Warty ze stromymi brzegami. Budowa geologiczna Załęczańskiego Parku wiąże się z okresem jurajskim; 190–140 mln lat temu znajdowało się tu płytkie i ciepłe morze szelfowe. Skumulowane szczątki wielu gatunków bezkręgowców z morza dziś obserwujemy jako skały wapienne. Obecna powierzchnia Parku utworzyła się w plejstocenie, około 700–120 tys. lat temu. Pierwotna rzeźba terenu została przykryta materiałem

niesionym przez lądolód: piaskami, żwirami i glinami. Krajobraz zmieniał się, aż odstonięciu ulegały najwyższe ostańce wapienne.

Wody

Charakterystycznym elementem krajobrazu jest rzeka Warta ze stromymi brzegami, z licznymi wyspami, meandrami oraz starorzeczami. W południowej części Parku, w górnym biegu rzeki, występują mokradła i strumienie. Na terenie Parku odnotowano również źródła krasowe.

Szata roślinna

W granicach Parku stwierdzono ponad 100 rodzajów zbiorowisk roślinnych. Cennym zbiorowiskiem jest szczelinowy zespół wapieniolubnych paproci: zanokcica skalna, zanokcica murowa oraz paprotnica krucha. Ciekawym elementem terenu są zarośla jałowca i żarnowca z roślinami miododajnymi: wrzosem zwyczajnym, macierzanką piaskową, rozchodnikiem ostrym i kocankami piaskowymi. Dużą powierzchnię Parku zajmują murawy piaszkowe z charakterystyczną szczotlichą siewą i drobnymi roślinami jednorocznymi. Zbiorowiska wodne, na terenie mokradła i starorzeczy, reprezentuje zespół lili wodnych z grzybieniami białymi i grzęzelem żółtym. Teren Parku to w połowie zbiorowiska leśne, m.in.: świetlista dąbrowa, kwaśna buczyna, bór sosnowy oraz rzadki łęg jesionowo-olszowy.

Świat zwierząt

Dolina rzeki Warty to dogodne miejsce bytowania dla ptaków. Występują tu: kaczki krzyżówki, trzecie nurogęsi, gągoły. W lasach spotyka się: bociana czarnego, dzięcioła zielonosiwego, jastrzębie, krogulce, myszołowy, pustulki, sowy: puszczyk, sowa uszata, pójdzka i płomykówka. Cenne gatunki bezkręgowców to motyle – paź żeglarz, modraszki adonis, arion i wieloboczek oraz ślimaki i pajęczaki. Płazy w Parku to grzebiuszka ziemna, kumak nizinny, ropucha szara, zielona i paskówka, rzekotka drzewna, traszka grzebieniasta i zwyczajna, żaba trawna, wodna i moczarowa. Natomiast z gadów występują tu: jaszczurka zwinka, jaszczurka żyworodna, padalec, zaskroniec i żmija zygzakowata. Ponadto Załęczański Park Krajobrazowy znany jest z rezerwatu Szachownica, gdzie znajduje się zimowisko nietoperzy takich jak: nocek duży, nocek Natterera, nocki rude, gacki brunatne oraz mopki. Wśród najbardziej obserwowanych znajduje się mroczek późny i nocek Bechsteina oraz rzadziej występujący nocek tydkowłosy.

Formy ochrony

W śląskiej części Parku znajduje się jeden rezerwat przyrody – Bukowa Góra. Jest to rezerwat ścisły leśny, utworzony w 1959 r. na powierzchni pagórkowatej (1,06 ha) dla ochrony grądu niskiego i zbiorowisk łąkowych. Ciekawostkę stanowią tu okazy buka pospolitego o obwodach liczących ponad 3 m. W dolinkach, wzdłuż strumyków, występuje niezapominajka błotna, skrzyp leśny oraz narecznica samcza i krót-

Formy ochrony

Na obszarze Parku Krajobrazowego Stawki znajduje się tylko jeden rezerwat - Rezerwat Wielki Las o pow. 32,36 ha. Utworzony został w roku 1953, chroni kompleks wilgotnych lasów łęgowych na silnie podmokłym obszarze źródłowym. Prawie 120 letni drzewostan tworzą głównie olsza czarna i jesion wyniosły. W runie występują bardzo rzadkie na niżu gatunki roślin górskich, np.: trybula lśniłca, liczydło górskie, manna gajowa, wiechlina odległokłosa, skrzyp olbrzymi, storczyk Fuchsa.

Biuro ZPKWS w Będzinie

ul. I. Krasickiego 25, 42-500 Będzin
tel.: 32 267 44 82, fax: 32 267 04 22
e-mail: biurozpk@zpk.com.pl

Oddział Biura ZPKWS w Smoleniu

42-436 Pillica
tel./fax: 32 673 60 79
e-mail: zpksmolen@zpk.com.pl
foto: Paweł Kokoszka
tekst: ZPKWS

 Śląskie.

PARK KRAJOBRAZOWY STAWKI

Park Krajobrazowy Stawki utworzony został na mocy Uchwały Nr XVI/70/82 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Częstochowie z dnia 17 czerwca 1982 roku. Posiada wspólną otulinę z Parkiem Krajobrazowym Orlich Gniazd. Powierzchnia Parku wynosi 17,27 km², co czyni go najmniejszym parkiem krajobrazowym w Polsce.

Dofinansowano ze środków
Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Katowicach

„Treści zawarte w publikacji nie stanowią
oficjalnego stanowiska organów Woje-
wódzkiego Funduszu Ochrony Środowi-
ska i Gospodarki Wodnej w Katowicach”

Położenie

Park Krajobrazowy Stawki położony jest w obrębie mikroregionu: Niecka Włoszczowska, która stanowi część Niecki Nidziańskiej. Administracyjnie znajduje się na terenie gminy Przyrów w powiecie częstochowskim.

Budowa geologiczna i rzeźba terenu

Na obszarze Parku dominują czwartorzędowe piaski gliniaste, rzeczne oraz mułki, pod którymi znajdują się nieprzepuszczalne gliny polodowcowe. Taka budowa geologiczna w decydujący sposób wpływa na procesy glebowe. Duży wpływ na chemizm wód gruntowych i powierzchniowych mają skały węgl-

nowe, znajdujące się pod powierzchnią. Średnia wysokość bezwzględna Parku to około 240 m n.p.m., jednakże rzeźba tego terenu jest morfologicznie jednolita i płaska. Miejscowo w obniżeniach znajdują się zabagnienia. Ze względu na bliskie sąsiedztwo rzeki Wiercicy, obszar ten charakteryzuje się w przeważającej części niskim poziomem wód gruntowych. Rzeźba terenu stanowi pradolinę górnej Pilicy i Wiercicy.

Wody

W odróżnieniu od Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd w Parku Krajobrazowym Stawki królują wody powierzchniowe, które nie przenikają w głąb ziemi, tworząc gęstą sieć potoków i bagien. Liczne ciekły wodne zasilają użytkowe stawy rybne.

Szata roślinna

Elementem charakterystycznym dla przyrody Parku są podmokłe lub wilgotne lasy reprezento-

wane przez łągi, olsy, bory bagienne i grądy oraz śródleśne łąki i torfowiska. Ponadto możemy znaleźć dobrze wykształcone fragmenty łągi jesionowo-olszowego oraz olsu porzeczkowego.

Świat zwierząt

Na terenie Parku Krajobrazowego Stawki stwierdzono 79 gatunków motyli, w tym cenne gatunki takie jak: mieniak strużnik, mieniak tęczowiec, paź królowej. Ponadto można zaobserwować wiele gatunków płazów, gadów, ptaków i liczne gatunki leśnych ssaków.

Formy ochrony przyrody

Na obszarze Parku Krajobrazowego Stawki znajduje się tylko jeden rezerwat - Rezerwat Wielki Las o pow. 32,36 ha. Utworzony został w roku 1953, chroni kompleks wilgotnych lasów łąkowych na silnie podmokłym obszarze źródłowym. Prawie 120 letni drzewostan tworzą głównie olsza czarna i jesion wyniosły. W runie występują bardzo rzadkie na niżu gatunki roślin górskich, np.: trybula lśniąca, licznyto górskie, manna gajowa, wiechlina odległokłosa, skrzyp olbrzymi, storczyk Fuchsa.

Formy ochrony

Ciekawe formy ochrony przyrody to obszar Natura 2000 Łęgi w lasach na Liswartę o pow. 234,7 ha, który obejmuje rezerваты przyrody: Cisy nad Liswartę i Cisy w Łebkach, z udziałem rzadkich gatunków flory górskiej jak: liczydło górskie, bez korolowy, kozłek całolistny oraz widłaki (jałowcowaty i wroniec) i wawrzynek wilczełyko, a także rezerwat Łęg nad Młynówką. Cały obszar to tereny leśne, wodne i bagienne w postaci naturalnego lasu łęgowego z bogactwem gatunkowym flory i fauny. W Parku utworzono czwarty rezerwat Rajchowa Góra dla zachowania wielogatunkowego lasu mieszanego naturalnego pochodzenia kontynentalnego boru mieszanego. Inne formy ochrony to 5 użytków ekologicznych: Bagno w Jeziorze – torfowisko przejściowe, Bagienko w Pietrzakach – torfowisko niskie, Jeziorko – torfowisko przejściowe, Brzoza – zbiornik wodny ze stanowiskami rzadkich gatunków, Żwirowiska w Cieszowej ze stanowiskami widłaka goździstego. W granicach Parku i jego otulinie zlokalizowanych jest 59 pomników przyrody, są to pojedyncze drzewa, stanowisko krzewów różanecznika katawbijskiego w gminie Kochanowice oraz pomnik przyrody nieożywionej, tzw. Diabelski Kamień w Olszynie.

Walory kulturowe

Park Krajobrazowy Lasy nad Górną Liswartę to również obiekty zabytkowe, m.in. 8 obiektów z rejestru zabytków: kościół p.w. Matki Bożej Różańcowej w Boronowie z 1611 roku, który jest najstarszym drewnianym kościołem na Śląsku, zbudowanym na planie krzyża greckiego; drewniany kościół p.w. św. Marcina w Cieszowej, zbudowany w 1751 roku; drewniany młyn wodny we wsi Kluczno z połowy XIX wieku; fabryka fajek we wsi Zborowskie z XVIII wieku. Ponadto w zabytkowym budynku z dachem naczółkowym mieści się Ośrodek Edukacyjny ZPKWŚ w Kalinie przy ul. Lompy 6. Inne obiekty to: kapliczka p.w. św. Barbary w Boronowie z 1740 roku, kapliczka p.w. św. Jana Nepomucena w Boronowie z XVIII wieku, kapliczka z XIX w. p.w. św. Jana Nepomucena w Lisowie.

Biuro ZPKWŚ w Będzinie

ul. I. Krasickiego 25, 42-500 Będzin
tel.: 32 267 44 82, fax: 32 267 04 22
e-mail: biurozpk@zpk.com.pl

Oddział Biura ZPKWŚ w Kalinie

ul. Lompy 6, 42-284 Herby
tel./fax: 34 357 49 02
e-mail: zpkkalina@zpk.com.pl
foto: Krystyna Bartocha, Marcin Krus
tekst: ZPKWŚ

Dofinansowano ze środków
Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Katowicach

Śląskie.

PARK KRAJOBRAZOWY LASY NAD GÓRNĄ LISWARTĄ

Park Krajobrazowy Lasy nad Górną Liswartę utworzono Rozporządzeniem Nr 28/98 Wojewody Częstochowskiego z dnia 21 grudnia 1998 roku, dzięki dużemu zaangażowaniu przyrodników, wraz z prof. Januszem Hereźniakiem. Park utworzono dla ochrony walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych dorzecza Liswarty, tym samym utworzono bezpieczny korytarz ekologiczny dla wielu cennych gatunków. Powierzchnia Parku wynosi 387,31 km²; otuliny 124,03 km².

Polożenie

Park Krajobrazowy Lasy nad Górną Liswartą położony jest w północnej części województwa śląskiego, obejmuje częściowo 12 gmin: Herby, Boronów, Kochanowice, Koszęcin, Ciasna, Woźniki, Konopiska, Blachownia, Starcza, Panki, Przystajń i Wręczyca Wielka, Nadleśnictwa Herby, Kłobuck, Koszęcin i Lubliniec. Park zlokalizowany jest na Wyżynie Śląsko-Krakowskiej, w obrębie mezoregionów: Próg Woźnicki, Obniżenie Liswarty-Proсны, Próg Herbski i Obniżenie Górnej Warty.

Budowa geologiczna i rzeźba terenu

Teren Parku charakteryzuje się zróżnicowanym krajobrazem, gdzie na szczególną uwagę zasługuje Próg Herbski z wyniesieniem do wys. 335 m n.p.m. oraz Próg Woźnicki z pagórkami do wys. 305 m n.p.m. w okolicy wsi Cieszowa. Przeważają gleby bielcowe, rzadziej brunatne; historyczna nazwa terenu to Biały Śląsk. Występują tu też piaski rzeczne oraz gliny zwałowe, iły i żwiry.

Wody

Obszar Parku położony jest w zlewni rzeki Warty i Małej Panwi. Główną oś terenu stanowi rzeka Liswarta, która wypływa w okolicach wsi Mzyki na wysokości ok. 315 m n.p.m. Najważniejsze dopływy to Olszynka, Kalinka, Turza oraz Potok Jeżowski (Młynówka) z Potokiem Kochanowickim i Potokiem Kochcickim. Wody na wschodzie Parku to Stradomka i Konopka. Występuje tu wiele stawów hodowlanych, torfowisk i obszarów wodno-błotnych.

Szata roślinna

Na terenie Parku występują głównie gatunki rodzime, stanowiące 83% ogółu roślin. Rośliny to ok. 855 gatunków naczyniowych i 85 gatunków mszaków. Spośród cennych roślin na terenie Parku spotkać można m.in. bagno zwyczajne, cisa pospolitego, grzybień białe i północne, lilie złotogłów, pływacz zachodniego, podrzenia żebrowca, salwinie pływającą, śnieżyczkę przebiśnieg, wawrzynka wilczełyko, widłaka goździstego i jałowcowatego oraz widłaka wrońca. Inne cenne rośliny to m.in.: bez koralowy, ciemiężca zielona, czosnek niedźwiedzi, jodła pospolita, kozłek bżowy, lepieńnik biały, liczydło górskie, parzydło leśne, przetacznik górski, przywrotnik

nagi, starzec Fuchsa, starzec gajowy, świerzbek orzęsiony, trzcinnik owłosiony oraz turzyca zwisła. Tereny leśne zajmują tu około 60%, drzewostan to głównie sosna, świerk, modrzew, brzoza, olsza, dąb, jesion, lipa.

Świat zwierząt

Tereny wodno-błotne Parku stanowią dogodny obszar występowania aż 12 gatunków płazów: grzebiuszka ziemna, kumak nizinny, ropucha szara, paskówka i zielona, rzekotka drzewna, traszka grzebieniasta i zwyczajna, żaby: jeziorkowa, moczaro-wa, trawna i wodna. Stawy i liczne potoki to miejsce gniazdowania i żerowania wielu ptaków, m.in. występuje tu: bąk, bocian biały i czarny, błotniak łąkowy, stawowy i zbożowy, cyranka, czapla biała i siwa, dudęk, dzięcioł czarny i zielonosiwy, kania czarna, kobuz, kropiatka, krwawodziób, lelek, łabędź krzykliwy i niemy, muchołówka mała, nur czarnoszyi, orlik krzykliwy, płomykówka, rybołów, ślepowron, trzmielojad, włochatka, zimorodek i żuraw. W lasach Parku mieszka aż 46 gatunków ssaków, jak np.: lis, jenot, grono-staj, łasica, kuna leśna i domowa oraz dziki, jelenie, sarny, a także wędrujący łos. Rzeki i potoki – to stanowiska bobra europejskiego, a do roku 2007 stwierdzono również występowanie raka szlachetnego.

Ochroną prawną objęto zwarte połacie lasów rudzkich i pszczyńskich, łąki i nieużytki towarzyszące gęstej sieci rzecznej, a także bardzo tu popularne stawy rybne oraz inne elementy przestrzenne, bezpośrednio lub pośrednio związane z zapoczątkowaną tu 750 lat temu działalnością Cystersów. Wzajemne przenikanie się elementów przyrodniczych i kulturowych stanowi charakterystyczną cechę tego obszaru. Ważną przesłanką utworzenia Parku była ochrona korytarza ekologicznego łączącego dorzecza górnej Wisły i górnej Odry, a poprzez Bramę Morawską również struktury przyrodnicze Europy Środkowej ze strukturami przyrodniczymi Europy Południowej.

Walory kulturowe

Poza potrzebą zapewnienia warunków dla ochrony wartości przyrodniczych, ważnym powodem zainicjowania działań zmierzających do utworzenia Parku była troska o zachowanie materialnych i niematerialnych zabytków kultury regionu, będących ważnym elementem składowym krajobrazu. Świadome, celowe i mądre kształtowanie tegoż krajobrazu, z jego naturalnym i antropogenicznym komponentem na terenach objętych dzisiaj prawną ochroną parku krajobrazowego było przez wieki zasługą zakonu Cystersów. Odzwierciedleniem budownictwa pocysterskiego jest architektura kościoła oraz zespołu klasztorno-pałacowego w Rudach.

Oddział Biura Parków w Rudach wraz z Ośrodkiem Edukacyjnym od 1999 roku mieści się w zabytkowym budynku zwanym „Szpitalikiem Rogera”. Do pozostałych, zasługujących na uwagę zabytków architektury sakralnej i świeckiej należą drewniane kościoły: w Wilczej p.w. św. Mikołaja z 1755 r., Bełku p.w. św. Marii Magdaleny z 1753 r., Ligockiej Kuźni p.w. św. Wawrzyńca z 1717 r., Palowicach z XVI w. z wieżą z 1606 r.; dwór i zabudowania gospodarcze z XIX w. w Kuźni Nieborowickiej, klasycystyczny dwór z 1800 r. w Łyskach, przebudowany dwór z XVI w. w Pilchowicach, późnoklasycystyczny dwór z 1910 r. w Rudziczce, rozbudowany, późnoklasycystyczny pałac z XVII w. w Baranowicach, barokowy pałac z 1755 r. w Sośnicowicach, neogotycki pałac z II połowy XIX w. w Wilczej, dwór myśliwski z XIX w. w Zwonowicach.

Biuro ZPKWŚ w Będzinie

ul. I. Krasickiego 25, 42-500 Będzin
tel.: 32 267 44 82, fax: 32 267 04 22
e-mail: biurozpk@zpk.com.pl

Oddział Biura ZPKWŚ w Rudach

ul. Raciborska 10, 47-430 Rudy
tel./fax: 32 410 30 52
e-mail: zpk Rudy@zpk.com.pl
foto: Piotr Kania
tekst: ZPKWŚ

Dofinansowano ze środków
Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Katowicach
„Treści zawarte w publikacji nie stanowią
głównego stanowiska organów Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Katowicach”

 Śląskie.

CYSTERSKIE KOMPOZYCJE KRAJOBRAZOWE RUD WIELKICH

Park Krajobrazowy Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich powstał na mocy Rozporządzenia Wojewody Katowickiego Nr 181/93 z dnia 23 listopada 1993 roku. Park obejmuje obszar 493,87 km². Powierzchnia otuliny wynosi 140,10 km².

Położenie

Park położony jest w południowo-zachodniej części województwa śląskiego i zajmuje wschodnią część Kotliny Raciborskiej oraz północne fragmenty Płaskowyżu Rybnickiego.

Wody

Obszar Parku położony jest w obrębie zlewni rzek: Rudy, Suminy i Bierawki. Wymienione rzeki, choć stosunkowo krótkie, odznaczają się znaczną zasobnością w wodę. Obfitość wód, zwłaszcza powierzchniowych, przyczyniła się do znacznego zróżnicowania warunków siedliskowych, a co za tym idzie do rozwoju wielu cennych gatunków flory i fauny. W systemie wodnym Parku znaczną rolę odgrywają zbiorniki wodne. Naliczono ich tutaj ponad 270.

Szata roślinna

Obecnie lesistość obszaru Parku wynosi około 57%. Dominują tu drzewostany sosnowe, rosnące na siedliskach borowych, wykształconych na glebach bielicowych, ale także wprowadzone sztucznie na

siedliska żyznych lasów liściastych. Wykaz objętych ochroną ścisłą roślin naczyniowych Parku obejmuje współcześnie 47 gatunków (m.in. skrzyp olbrzymi, długosz królewski, pióropusznik strusi, salwinia płuwająca, bagno zwyczajne, wawrzynek wilczełyko, wierzba borówkolistna, cebulica dwulistna, centuria pospolita, ciemiężycza zielona, kosaciec syberyjski, kotewka orzech wodny, liczydło górskie, lilia złotogłów, mieczyk dachówkowaty, rosiczka okrągłolistna, zerwa kulista i zimowit jesienny oraz storczykowate: kruszczyk błotny, kruszczyk połabski, kukulka szerokolistna i podkolan biały).

Świat zwierząt

Fauna kręgowców Parku liczy 14 gatunków płazów, 6 gatunków gadów, 236 gatunków ptaków oraz 56 gatunków ssaków. Spośród ptaków 154 gatunki należą do awifauny lęgowej, a pozostałe to gatunki przelotne, zimujące bądź zalatujące przypadkowo. Z kręgowców uznanych za zagrożone w skali kraju, zakwalifikowanych do „Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt”, w granicach Parku przystępują do rozrodu: traszka grzebieniasta, hełmiatka, bąk, bączek, bielik, zielonka, podróżniczek i przedstawiciel nietoperzy – borowiaczek.

Formy ochrony przyrody

Najbogatszym przyrodniczo terenem w obrębie Parku jest kompleks leśno-stawowy Łęczczok w okolicach Raciborza, będący obecnie jedynym rezerwatem w granicach Parku. Ochronę prawną Łęczczoka wprowadzono w celu zachowania wielogatunkowego lasu łęgowego, alei zabytkowych drzew, starorzeczy rzeki Odry ze stanowiskiem kotewki orzecha wodnego oraz miejsc lęgowych awifauny. Obszar ten należy do ogólnoeuropejskiej sieci Natura 2000. Na obszarze Parku istnieją obecnie 4 użytki ekologiczne: „Kencierz”, „Łąka trzęślicowa w Małej Nędzy”, „Meandry rzeki Rudy” oraz „Starorzecze przy klasztorze w Rudach”. W Parku, włącznie z otuliną, znajduje się 47 pomników przyrody ożywionej. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują: dąb szypułkowy „Cysters” przy zespole klasztorno-pałacowym w Rudach, dąb szypułkowy „Sobieskiego” w rezerwacie „Łęczczok”, grab zwyczajny w Jankowicach, lipa drobnolistna w Stanicy oraz grupy dębów szypułkowych w rejonie parku w Baranowicach. Pomniki przyrody nieożywionej w Parku reprezentowane są aktualnie przez jeden obiekt – głaz narzutowy im. Oskara Michałika, usytuowany w kompleksie leśnym na północny-wschód od Rybnika – Paruszowca.

Formy ochrony przyrody

Fragmenty Parku o charakterze naturalnym lub nieznacznie przekształcone przez człowieka zostały objęte ochroną jako 8 rezerwatów przyrody: „Zadni Gaj”, „Barania Góra”, „Czantoria”, „Wiśła”, „Stok Szyn-dzielni”, „Dolina Łańskiego Potoku”, „Kuznie” i „Jawo-rzyna”. Cenne okazy drzew objęto ochroną pomniko-wą, liczne są również pomniki przyrody nieożywionej, chroniące formy skalne (m.in. skały „Na Kobylej”, skały grzybowe, „Dorkowa Skała”) oraz jaskinie (m.in. Jaskinia w Stołowie, Jaskinia Salmopolska, Jaskinia w Trzech Kopcach). Ponadto utworzono użytki ekologiczne „Uroczysko Jasionka” i „Góra Tuł”, stanowiska dokumentacyjne „Jasieniowa”, „Ka-mieniołom Skalice”, „Jaskinia Wiślańska” i „Jaskinia Miecharska” oraz zespoły przyrodniczo-krajobrazo-we, m.in. „Dolina Wapienicy”, „Cygański Las”. Obszar Parku w znacznej części chroniony jest również w ra-mach europejskiej sieci Natura 2000 (PLH 240005).

Wybrane szlaki turystyczne:

- Szczyrk – Skrzyczne – Małe Skrzyczne – Malinowska Skała – Magurka Wiślańska – Barania Góra
- Wiśła – Trzy Kopce – Przeł. Salmopolska – Szczyrk
- Wilkowice – Siodło pod Klimczokiem – Szczyrk
- Wiśła Czarne – Schronisko Przysłopie – Barania Góra
- Wiśła Głębcze – Kiczory – Stożek Wielki
- Lipowa – Magurka Radziechowska – Barania Góra
- Golezów – Tuł – Czantoria Mała – Czantoria Wielka

Walory kulturowe

Średniowieczne ślady osadnictwa na terenie Parku się-gają XIV w. Pierwsze wioski na tym terenie powstawały wzdłuż rzeki Olzy już w XIII i XIV wieku. Obszar Beskidu Śląskiego od czasu ukształtowania się średniowiecznych granic księstw śląskich, aż do 1918 r. nieustannie stanowił część ziem Księstwa Cieszyńskiego, a następnie Śląska Cieszyńskiego pod władaniem Habsburgów. Ziemia ta przez kilka stuleci miała trwałe granice (niezależnie od zmiany panujących i przynależności państwowej). W sen-sie kulturowym była to granica zamieszkiwania grup et-nograficznych – górali śląskich i górali żywieckich, które różnią się między sobą m.in. gwarą, strojem, tradycyjnymi obrzędami i zwyczajami, folklorem oraz budownictwem ludowym. Centrum kulturowym górali śląskich do roku 1918 był Jabłonków, a w drugiej kolejności Cieszyn. Jednak w ostatnim półwieczu do roli ich kulturowej stolicy wyrosła Wiśła. Charakterystyczna forma kra-jobrazu we wsiach to szataś (sałas), wykorzystywany przez pasterzy w trakcie wypasu na halach i polanach.

Biuro ZPKWŚ w Będzinie

ul. I. Krasickiego 25, 42-500 Będzin
tel.: 32 267 44 82, fax: 32 267 04 22
e-mail: biurozpk@zpk.com.pl

Oddział Biura ZPKWŚ w Żywcu

ul. Łączki 44 a, 34-300 Żywiec
tel.: 33 861 78 25, fax: 33 861 61 77
e-mail: zpkzywiec@zpk.com.pl
foto: Piotr Dziński
tekst: ZPKWŚ

Dofinansowano ze środków
Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Katowicach

„Tęsień zawiera w publikacji nie stanowi
oficjalnego stanowiska organów Woje-wódzkiego Funduszu Ochrony Środowi-skiej Gospodarki Wodnej w Katowicach”

 Śląskie.

PARK KRAJOBRAZOWY BESKIDU ŚLĄSKIEGO

Park Krajobrazowy Beskidu Śląskiego utworzony został na mocy Rozporządzenia Nr 10/98 Wojewody Bielskiego z dnia 16 czerwca 1998 roku. Park obejmuje głównie tereny leśne Beskidu Śląskiego. Powierzchnia Parku wynosi 386,20 km². Wokół Parku utworzono strefę ochronną o powierzchni 222,85 km².

Położenie

Park Krajobrazowy Beskidu Śląskiego położony jest w południowej części województwa śląskiego i jest najbardziej na zachód wysuniętą częścią Beskidów Zachodnich. Wyodrębniono w nim dwa południkowe pasma górskie: Czantorii (995 m n.p.m.), stanowiące zachodnie, mniejsze ramię Beskidu Śląskiego oraz wyższe i bardziej rozczłonkowane pasmo Baraniej Góry (1220 m n.p.m.), z dominującym nad Kotliną Żywiecką i najwyższym Skrzyczem (1257 m n.p.m.).

Budowa geologiczna i rzeźba terenu

Obszar Parku charakteryzuje się urozmaiconą budową geologiczną. Podczas ruchów górotwórczych osady fliszowe z okresu kredy zostały oderwane od starszego podłoża, pofałdowane i ponasuwane na siebie w postaci płaszczowin. Najważniejszą jednostką strukturalną, tworzącą zrąb górotworu Beskidu Śląskiego, jest płaszczowina śląska. Na terenie parku występuje największe skupisko jaskiń w Beskidach oraz różnego rodzaju form skalnych:

baszt, ambon i murów o wysokościach przekraczających niejednokrotnie kilkanaście metrów. Skupiska takie często ukryte są w trudno dostępnych miejscach, między innymi na Kościelcu, Wytrzyaszczonie, pod Halą Jaskową, czy też w rejonie Magurki Radziechowskiej.

Wody

Obszar Parku to rezerwar dużej ilości wody o dobrych właściwościach fizyko-chemicznych – stąd też obecność zbiorników zaporowych w Wiśle Czarnem oraz w Bielsku-Białej Wapienicy, pełniących nie tylko rolę zbiorników retencyjnych, ale będących także źródłem wody pitnej. Na stokach Baraniej Góry znajdują się źródłiska największej rzeki Polski – Wisły. Wykapy źródłiskowe Czarnej Wisłki znajdują się na wysokości 1107 m n.p.m., czyli wyżej niż Białej Wisłki (1080 m n.p.m.). Przepływ Czarnej Wisłki jest dłuższy, stąd uznany został za główny, źródłkowy potok Wisły.

Szata roślinna

Pierwotnie prawie całą powierzchnię Parku zajmowały lasy. Dominowały drzewostany bukowo-jodłowo-świerkowe, przy czym udział świerka wzrastał wraz z wysokością nad poziomem morza. Wraz z rozwojem osadnictwa znaczna część powierzchni leśnej zajęta została pod uprawy polowe. Piętro pogórza (do ok. 500 m n.p.m.) zajmują pola rolne i łąki oraz tereny

zurbanizowane, a niewielki fragment stanowią łągi i grądy. Dla piętra regła dolnego (500-1000 m n.p.m.) charakterystycznym typem roślinności są buczyny z domieszką świerka, jodły i jaworu. Obecnie jednak dominują świerczyny wtórnego pochodzenia. Partie szczytowe powyżej 1000 m n.p.m. to regiel górny z wysokogórskim borem świerkowym. W nadleśnictwach Ustron i Wisła występuje świerk istebniański – ekotyp cechujący się najlepszymi w Europie parametrami odpornościowymi i wzrostowymi.

Świat zwierząt

Rozległe i zwarte kompleksy leśne, będące pozostałością Puszczy Karpackiej, są miejscem obecności rzadkich, jak również pospolitych gatunków zwierząt. Lista ssaków obejmuje łącznie ok. 35 gatunków, m.in. ssaki kopytne, takie jak: jeleń, sarna, dzik, czy drapieżniki – wilk, ryś, lis i rzadziej niedźwiedź. W jaskiniach odnotowano wiele gatunków zimujących nietoperzy, np. gacka wielkoucha, nocka dużego, podkowca małego. Faunę ptaków reprezentują: głuszec, jarząbek, siwerniak, drozd obrożny, dzięcioł trójpalczasty i orzechówka oraz duże ptaki drapieżne. Nad potokami zaobserwować można pliszkę górską, pluszcza, zimorodka, czy sieweczkę rzeczną. Na terenie parku gady reprezentowane są przez jaszczurki: zwinkę i żyworódkę, beznogiego padalca, jadowitą żmiję zygzakowatą oraz zaskrońca. Stwierdzono występowanie 13 gatunków płazów, w tym: 4 gatunków traszek, 2 gatunków kumaków, salamandry płamistej, rzekotki drzewnej, 2 gatunków ropuch i 3 gatunków żab.

jaskiń, baszt i ścian skalnych. Część Parku objęto również ochroną w ramach europejskiej sieci Natura 2000, jako ostoja siedliskowa (PLH 240023).

Walory kulturowe

Obszar Beskidów zasiedlony został w wyniku naporu trzech zasadniczych grup ludnościowych: polskiej (Krakowiacy i Sandomierzanie), spisko-niemieckiej oraz wołoskiej. Generalnie można przyjąć, iż teren Beskidów był kresem wędrówek wołoskich i zakończył się w pierwszej połowie XVI w. Każda z ww. grup ludnościowych przynosiła swoje obyczaje i swoją architekturę. Specyficzne warunki klimatyczne i topograficzne przyczyniły się do odmienności w przystosowaniu budownictwa, narzędzi, techniki pracy oraz stroju. Izolacja terenów górskich od nizinnych przyczyniła się do zachowania wielu form tradycyjnych, zwłaszcza w dziedzinie kultury materialnej. Architektura Beskidu Małego nie stanowi odrębnego zjawiska w zestawieniu z Beskidem Żywieckim, czy też z Beskidem Śląskim. Zasadnicze cechy budownictwa, takie jak: wysunięte przyczółki dachów wsparte na wysuniętych belkach – tzw. „rysiach”, osłonięte wejścia w formie ganków-podcieni, forma drzwi z tzw. psami, dachy chałup dwuspadowe z przyczółkami, pokryte gontami szczypanymi ze świerkowego pnia oraz bogato zdobione elewacje zewnętrzne w partiach szczytów dachów i okien pozostają wspólne

dla tych terenów. Różnice widoczne są zwłaszcza w zdobnictwie, w elementach kolorystyki, w rozwiązaniach drobnych detali nieistotnych dla konstrukcji. Często inspiratorem zmian był sam cieśla, który nadawał budowli swoisty, niepowtarzalny wygląd.

Wybrane szlaki turystyczne:

- Biesko-Biała Lipnik Górny – Gaiki – Przeł. Przegibek – Magurka Wilkowicka – Czupel – Czernichów
- Łodygowice – Diabli Kamień – Rogacz – Międzybrodzie – Bialskie
- Żywiec Oczków – Stary Groń – Kościelec
- Kocierz Rychwański – Sciszków Groń – Polana Gibasy – Łamana Skala
- Kozy dw. PKP – Przeł. u Panienki – Chrobacza Łąka – Żarnówka Mała
- Bielsko-Biała Straconka – Gaiki – Chrobacza Łąka – Żarnówka Mała
- Kozubnik – Żar – Kiczera – Przeł. Kociera – Potrójna – Łamana Skala

Biuro ZPKWŚ w Będzinie

ul. I. Krasickiego 25, 42-500 Będzin
tel.: 32 267 44 82, fax: 32 267 04 22
e-mail: biurozpk@zpk.com.pl

Oddział Biura ZPKWŚ w Żywcu

ul. Łączki 44 a, 34-300 Żywiec
tel.: 33 861 78 25, fax: 33 861 61 77
e-mail: zpkzywiec@zpk.com.pl
foto: Piotr Dziki
tekst: ZPKWŚ

Dofinansowano ze środków
Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Katowicach

„Treści zawarte w publikacji nie stanowią
oficjalnego stanowiska organów Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Katowicach”

 Śląskie.

PARK KRAJOBRAZOWY BESKIDU MAŁEGO

Park Krajobrazowy Beskidu Małego utworzony został na mocy Rozporządzenia Nr 9/98 Wojewody Bielskiego z dnia 16 czerwca 1998 roku. Administracyjnie Park położony jest na terenie dwóch województw: śląskiego i małopolskiego. Powierzchnia Parku (w granicach województwa śląskiego) wynosi 165,40 km², natomiast otulina 102,43 km².

Potożenie

Beskid Mały stanowi zwartą, rozciągającą się równoleżnikowo grupę górską o długości około 35 km i szerokości 12 km. W wyniku powstania przełomu rzeki Soły, obszar Parku podzielony jest na dwie części. Mniejsza powierzchniowo, zachodnia część to Pasma Magurki Wilkowickiej i Czupla, z najwyższym szczytem Czuplem (933 m n.p.m.). Część większa, wschodnia, to grupa Łamanej Skąły (929 m n.p.m.), znana też pod nazwą Góry Zasolskie lub Beskid Kocierski.

Budowa geologiczna i rzeźba terenu

Budowa geologiczna Parku została uformowana ostatecznie podczas orogenezy alpejskiej, w okresie kredy i paleogenu. Tworzą go dwie nasunięte na siebie płaszczowiny: podśląska i śląska. W skład płaszczowiny śląskiej wchodzić dwie warstwy: cieszyńska i godulska. Beskid Mały składa się w 95% z grubotawicowych piaskowców godulskich, które mają budowę drobnoziarnistą, o zabarwieniu lekko niebieskim lub zielonym. Dużą atrakcję turystyczną stanowią stosunkowo licznie występujące formy skalne, w postaci ambon czy baszt skalnych oraz jaskinie, powstałe głównie w wyniku procesów osuwiskowych i tektonicznych.

Wody

Obszar charakteryzuje się gęstą siecią rzeczną i dużą ilością źródeł. Głównymi rzekami są tu Biała i Soła. Na odcinku rzeki Soły, między Żywcem i Kętami, powstał system zbiorników zaporowych, tzw. Kaskada Soły, którą tworzą: zbiornik w Tresnej (Jezioro Żywieckie), zbiornik w Porąbce (Jezioro Międzybrodzkie) oraz zbiornik w Czańcu (Jezioro Czanieckie). Na szczycie Góry Żar wybudowano rozległy zbiornik wodny, będący częścią elektrowni szczytowo-pompowej.

Szata roślinna

Krajobraz Parku został znacznie przekształcony w wyniku działalności człowieka – piętro pogórza (do 550 m n.p.m.) prawie w całości wykorzystane pod uprawę oraz zabudowę mieszkalną. Piętro regła dolnego (powyżej 550 m n.p.m.) pokryte jest dość regularnie zwartym kompleksem leśnym z niewielkimi polanami. Najczęściej spotykane w tym piętrze są buczyny oraz bory dolnoreglowe, m.in. żyzna buczyna karpacka, która charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem florystycznym. Ze względu na ograniczenia wysokościowe nie wykształciło się w Beskidzie Małym piętro regła górnego, jedynie na szczycie Madohory występuje świerczyna o charakterze górnoreglowym. Dotychczas przeprowadzone badania flory roślin naczyniowych wykazały występowanie ponad 840 gatunków (10% udział roślin górskich). O bogactwie florystycznym Parku świadczy występowanie 54 gatunków podlegających ochronie

Świat zwierząt

Na obszarze Parku stwierdzono 40 gatunków ssaków, 111 gatunków ptaków lęgowych (w tym 6 gatunków ptaków drapieżnych dziennych), 15 gatunków płazów i około 40 gatunków ryb. Gady reprezentowane są przez: jaszczurkę zwinkę i żyworódkę, padalca, zaskrońca oraz żmiję zygzakowatą. Z ssaków kopytnych licznie występują: dzik, sarna i jeleni. Dość rzadkie są większe drapieżniki, takie jak ryś czy wilk. Pospolite na terenie Parku są: lis, borsuk, wydra, kuna domowa i leśna, tchórz zwyczajny, łasica, a także gronostaj. Odnotowano też występowanie wielu gatunków nietoperzy, np. mroczka późnego, nocka wąsatka i borowca wielkiego, zaś z ssaków owadożernych: rzęsorka rzeczka, zębiełka karliczka oraz 3 gatunki ryjówek: aksamitną, malutką i górską oraz jeża wschodnioeuropejskiego i kreta europejskiego. Największym gryzoniem na terenie Parku jest bóbr europejski.

Formy ochrony przyrody

Najcenniejsze fragmenty Parku objęto ochroną w postaci 3 rezerwatów przyrody: „Szeroka”, „Zasolnica”, „Madohora”. Spośród licznych pomników przyrody warto wymienić basztę skalną, tzw. „Zbójnickie Okno” oraz „Jaskinię Komonieckiego”, zlokalizowaną w rejonie potoku Dusica. Wyjątkowym miejscem na obszarze Parku jest objęte ochroną jako stanowisko